

Г. Є. Павлова,

кандидат економічних наук, доцент,

директор навчально-наукового інституту економіки, Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

РОЗВИТОК ТЕОРІЇ ІННОВАЦІЇ В УПРАВЛІННІ АГРАРНИМ СЕКТОРОМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

THE DEVELOPMENT OF THE THEORY OF INNOVATION IN THE MANAGEMENT OF INNOVATION PROCESSES AGRICULTURAL SECTOR OF THE NATIONAL ECONOMY

Метою статті є аналіз дослідження в області розвитку теорії інновації в управлінні аграрним сектором національної економіки, а також формування складової державно-правової інновації.

У сучасних умовах стійкий довготривалий розвиток національної економіки більшою мірою залежить не від обмежених ресурсних можливостей, а від інноваційної активності суспільства. Більшість дослідників соціально-економічного розвитку людства вже давно вважать науково-технічний прогрес головним чинником історичної трансформації суспільства, а інновації – каталізаторами економічного зростання. В Україні актуальність вивчення та розуміння всіх аспектів інноваційного розвитку значно зростає в зв'язку з визначенням інноваційної моделі розвитку економіки основою нового стратегічного курсу держави. Тому особливого значення набуває дослідження еволюції теорії інновації в управлінні інноваційними процесами аграрного сектору.

Економічні нововведення знаходять вираження у використанні більш ефективних форм організації, спеціалізації, кооперування, концентрації, диверсифікації виробництва, методів організації праці, нових фінансово-кредитних інститутів та інструментів, видів цінних паперів, управління економічними процесами, прогнозування їх динаміки та змін кон'юнктури та тощо.

Нами виділено особливу роль у інноваційному процесі розвитку аграрного сектору національної економіки для суб'єкта інновацій. Оскільки будь-яке нововведення вимагає певних зусиль і витрат на свою реалізацію, серед них виділяють державно-правову інновацію. Державно-правова інновація вводить за допомогою відповідних державних інститутів, наприклад парламенту, виборних органів та тощо. В той час як національна економіка вимагає використання фінансових інститутів - банків,

кредитних організацій, пенсійних фондів, страхових компаній та венчурних фондів.

The article is an analysis of research in the field of innovation in management theory agricultural sector of the national economy, as well as forming part of the government and legal innovation.

In modern conditions stable long-term development of the national economy increasingly depends not on limited resource capabilities and innovative activity of society. Most researchers socio-economic development of mankind has long been considered scientific progress the main factor of the historical society's transformation and innovation - a catalyst for economic growth. In Ukraine, the relevance of the study and understanding of all aspects of innovation increases significantly due to the definition of innovative economic development foundation of a new strategic course. Therefore, special importance is the study of the evolution theory of innovation in the management of innovation processes agricultural sector.

Review basic concepts of the theory of innovation management innovation processes of the agricultural sector of the national economy suggests that innovation throughout the history of human society were the main driving force of development. However, special attention to the theory of innovation in the management of innovation processes agricultural sector of the national economy began to show in recent decades. In this regard, considerable interest is the study of the theory of evolution stages of innovation in the management of innovation processes agricultural sector of the national economy. By the end of XX century. it became apparent that industrial power rooted in the past, to replace him is brand new, which became known as post-industrial. However, the prefix "post" does not reveal the substance of the changes in the economy, the main differences from the final life cycle of industrial civilization and the transition to innovative way of development.

Analyzing the increasing number of high-tech industries in the last decade, the author formulates a conclusion that science every age becomes an increasingly important role in the economy, and not only the level of state influence on science, namely the degree of development of science sets the rate of progress of the country. In today's manufacturing innovation as a result of scientific activity is playing a special role. In this important interaction of science, government and business, where the State supports all legitimate business, while clearly aware of the differences in innovation.

Economic innovation find expression in the use of more efficient forms of organization, specialization, cooperation, concentration, diversification, methods of work, new financial and credit institutions and instruments, types of securities, economic management, forecasting their dynamics and changes in market conditions and etc. .

We have allocated a special role in the innovation process of the agricultural sector of the national economy for the subject innovation. As any innovation requires some effort and its implementation, including the release of state-legal

innovation. Public legal innovation introduced by the relevant state institutions such as parliament, elected officials and others. While the national economy requires the use of financial institutions - banks, credit institutions, pension funds, insurance companies and venture capital funds.

Ключові слова: *Теорії інновації, інноваційний розвиток, аграрний сектор, національна економіка, державно-правова інновація.*

Keywords: *Theories of innovation, innovative development, agriculture, national economy, state-legal innovation.*

Вступ.

У сучасних умовах стійкий довготривалий розвиток національної економіки більшою мірою залежить не від обмежених ресурсних можливостей, а від інноваційної активності суспільства. Більшість дослідників соціально-економічного розвитку людства вже давно вважають науково-технічний прогрес головним чинником історичної трансформації суспільства, а інновації – каталізаторами економічного зростання. В Україні актуальність вивчення та розуміння всіх аспектів інноваційного розвитку значно зростає в зв'язку з визначенням інноваційної моделі розвитку економіки основою нового стратегічного курсу держави. Тому особливого значення набуває дослідження еволюції теорії інновації в управлінні інноваційними процесами аграрного сектору.

Розгляд основних понять теорії інновації в управлінні інноваційними процесами розвитку аграрного сектору національної економіки дозволяє зробити висновок, що інновації протягом всієї історії існування людського суспільства були основною рушійною силою його розвитку. Разом з тим особливу увагу до питань теорії інновації в управлінні інноваційними процесами аграрного сектору національної економіки стало проявлятися в останні десятиліття. У зв'язку з цим значний інтерес представляє дослідження етапів еволюції теорії інновації в управлінні інноваційними процесами аграрного сектору національної економіки. До кінця ХХ в. стало очевидним, що індустріальна держава йде в минуле, на зміну йому йде принципово нове, яке стали називати постіндустріальним. Однак приставка «пост» не розкриває змісту змін в економіці, головної відмінності від завершальній свій життєвий цикл індустріальної цивілізації і переходу на інноваційний шлях розвитку.

Аналіз останніх досліджень и публікацій.

Теоретичним та практичним засадам дослідження теорії інновацій, проблемам інноваційної діяльності та інноваційного розвитку присвячували свої роботи такі вчені: А. Сміт, Д. Рікардо, Ж. Сей, К. Маркс, Ван Гельдерен, М. Туган-Барановський, М. Кондратьєв, Й. Шумпетер, К. Фрімен, Д. Кларк, Л. Соєте, С. Кузнець, Б. Санто, Б. Твіст, П. Друкер, Д. Соколов, А. Титов, М. Шабанова, Г. Добров, А. Корінний, В. Мусієнко, Й. Піннінгс, Е. Менсфілд, Е.Еймз, Е. Трін.

Грунтовні дослідження різних аспектів інноваційних процесів в аграрній сфері здійсненим провідні втчизняні вченими: В. Андрійчук, А. Гайдуцький, О. Дацій, Л. Дейнеко, М. Зубець, П. Саблук, М. Кісіль, М. Коденська, М. Малік, Г. Підлісецький, М. Садиков, А.В. Чупіс, О. Шестопаль, В. Юрчишин та ін. Незважаючи на цінність проведених досліджень, виникнення та еволюція теорії інноваційного розвитку аграрного сектору економіки наразі є недостатньо вивченими.

Постановка задачі.

Метою статті є аналіз дослідження в області розвитку теорії інновації в управлінні аграрним сектором національної економіки, а також формування складової державно-правової інновації.

Результати. Учені, що проводили дослідження в області зростання економіки, підкреслювали думку, що протягом усього розвитку людства рушійною силою його розвитку були інновації. Адам Сміт у своїй монографії «The Wealth of Nations», виданої в 1776 р, стверджував, що організаційним механізмом капіталізму служить не тільки ринкова система (співвідношення попиту і пропозиції), але і конкуренція, яка не просто змушує задовольняти всі зростаючі потреби за допомогою зниження цін і поліпшення якості, але і робити це найбільш ефективним способом - за допомогою переходу на нові технології, т. б. за допомогою інновацій. Цей постулат згодом набув більш широке значення і, мабуть, більш важливе. Важливим тут стає те, що сьогодні на вільних ринках компанії використовують інновації як дієвий фактор у процесі боротьби за споживача.

Незважаючи на те, що інноваційна практика існує багато тисячоліть, інновації стали лише в ХХ в. предметом спеціального наукового вивчення. У формуванні та розвитку теорії інновацій на думку Ю.В. Яковця, вимальовуються три значущих етапи: перша третина ХХ в. - Формування фундаментальних основ теорії (період базисних інновацій у цій сфері наукового пізнання); друга третина ХХ в. - Розвиток і деталізація базових інноваційних ідей попереднього періоду; з середини 70-х рр. ХХ століття - новий теоретичний прорив, пов'язаний з хвилею епохальних і базисних інновацій в період становлення постіндустріального суспільства. Цей період охопить, ймовірно, і перші десятиліття ХХІ в. [3, С. 4].

У ХХ в. були розроблені теорії інноваційної динаміки, закладені основи теорії інновацій в ритмі циклічно-генетичних закономірностей розвитку суспільства. Головна заслуга в цьому належить Йозефу Шумпетеру, Фернандо Броделю, Герхарду Меншу, Саймону Кузнецю, Миколі Кондратьєву, Питириму Сорокіну [4, С. 47-48].

Основоположником теорії інновацій вважається Йозеф Шумпетер, який сконцентрував свою увагу на економічних інноваціях і високо оцінив роль підприємця-інноватора в економічному прогресі. На його думку, роль підприємців полягає в тому, щоб реформувати або революціонізувати виробництво, використовуючи винаходи для випуску нових товарів або виробництва старих більш новим способом, відкриваючи нові джерела сировини і матеріалів або нові ринки, реорганізуючи галузь та тощо. Початок будівництва залізниць, виробництво електроенергії перед першою світовою війною, автомобіль, колоніальні підприємства - все це яскраві приклади підприємницького прагнення отримати вигоду з нововведень.

І. Шумпетер також вперше розділив поняття «винахід» і «нововведення». Під останнім він мав на увазі відкриття нових технологічних знань, нових продуктів, джерел постачання і нових форм індустріальних організацій та їх практичного застосування в промисловості [382]. Аналізуючи роботи І. Шумпетера, можна зробити висновок, що завдяки підприємцю інноватору в економіці відбуваються динамічні зміни.

Значний внесок у розвиток теорії інноваційного шляху розвитку економіки вніс Н.Д. Кондратьєв, він розробив вчення про цикли кон'юнктури приблизно півстолітньої тривалості і обґрунтував закономірний зв'язок «підвищувальних» і «понижувальних» хвиль цих циклів з хвилями технічних винаходів і їх практичного використання [5, С. 135].

Період з 40-х до середини 70-х років характеризується фундаментальною роботою видає англійського вченого Джона Бернала «Наука в історії суспільства». Дж. Бернал зазначав, що «періоди розквіту науки зазвичай збігаються з періодами посилення економічної активності та технічного прогресу як наслідку застосування інновацій» [4, С. 13].

Проблеми взаємозв'язку інновацій з економічним зростанням присвячена нобелівська лекція Саймона Кузнеця [4, С. 27]. У ній сформульовано ряд нових підходів до теорії інновацій, розвивають ідеї Йозефа Шумпетера і Джона Бернала.

По-перше, С. Кузнець ввів поняття епохальних нововведень, що лежать в основі переходу від однієї історичної епохи до іншої. По-друге, революційне прискорення темпів економічного зростання в індустріальну епоху викликано, на думку С. Кузнеця, епохальним нововведенням - новим джерелом зростання стало прискорений розвиток науки.

Під економічним зростанням Саймон Кузнець приділив увагу довгостроковому збільшенню здатності господарства, яке забезпечує все більш різноманітні потреби населення за допомогою все більш

ефективних технологій і відповідних їм інституційних та ідеологічних змін. На його думку, існує три головні ознаки економічного зростання:

1. Постійне зростання національного продукту і, отже, здатності господарства задовольняти все більш широке коло потреб людей, є свідченням зрілості економіки.
2. Технічний прогрес, який є основою зростання, є його необхідною умовою.
3. Необхідність інституційних, поведінкових і ідеологічних змін для реалізації закладеного в новій технології потенціала зростання.

На сучасному етапі особливий внесок у розвиток теорії інновацій вніс німецький вчений Герхард Менш [4, С. 39]. Статті та книги на цю тему публікують американські вчені Вільям Дж. Баумоль, Кріс Фріман, Люк Соєте, Адам Б. Яффі, Джош Лернер, К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю, Елханан Хелпман, Давид Г. Віктор, Річард Р. Нельсон, Скотт Штерн і багато інших [369]. Кожен з цих економістів спробував знайти наукове пояснення різкого зростання інноваційних галузей та їх впливу на економіку. Крім цього були зроблені спроби виявити фактори, що сприяють активності інноваційних процесів.

У розробку теорії циклів та інновацій активно включилися українські вчені. Серію монографій з цих проблем опублікував Ю.В. Яковець. У цих роботах інновації розглядалися як неодмінна частина науково-технічних і економічних циклів (середньострокових, довгострокових), як основа виходу з кризи, досліджувалася взаємозв'язок наукових, технічних, інноваційних, економічних, освітніх, організаційно-управлінських циклів і їх інноваційних фаз.

Нові ідеї в розвитку теорії інновацій пов'язані з глибокою кризою світової економіки в середині 70-х і початку 80-х рр.. Цей перехід відбувався на тлі світової енергетичної кризи і революції цін: індекс світових експортних цін за 1971-1980 рр. підвищився в 8,1 рази, у тому числі на сировинні товари - в 14,1 рази, продукцію аграрного сектору - у 8 разів, готові вироби - в 6,3 рази [2, С. 115]. Виникло нестандартне, з точки зору теорії криз, явище, що отримало назву стагфляції, т. б. галопуюча інфляція в умовах спаду виробництва, що вимагати переосмислення ряду основоположних ідей розвитку економіки.

На сучасному етапі істотний внесок у розвиток теорії інновацій внесли такі вчені-економісти, як Адам Б. Яффі, Джош Лернер, Скотт Штерн, М. Гяратана, С. Торріс і Алессандро Пагано, які у своїх дослідженнях з економічного добробуту привели яскравий приклад економічного зростання країн, що розвиваються за рахунок інновацій, а також спробували виділити фактори економічного зростання [4, С. 47-48].

Одним з факторів інноваційного розвитку національної економіки, на їхню думку, є освіта. Спеціальна освіта відіграє критичну роль у підтримці технічного прогресу, як і витрати великих компаній на дослідження і розробки в цілому, які із зусиллями приватних підприємців виявляються цінним доповненням до інноваційного процесу. Результати взаємодії великого і малого бізнесу взаємодоповнювані - це означає, що результат взаємних дій виявляється більш корисний для економіки, ніж їх розрізнені дії.

Прихильниками цієї теорії є і Л. Аурора, і А. Гамбардела, які виділяли наявність високоосвічених фахівців як основний чинник інноваційного розвитку. У всіх країнах, де розвивається високотехнологічний сектор економіки, на їхню думку, присутні високоосвічені фахівці, що відповідають рівню розвитку регіону. Одночасно ці країни не володіють широкою і диверсифікованою промисловою базою, що має на увазі неактуальність альтернативних витрат для перенавчання робочої сили при зміні спеціальності. Більше того, внутрішні ресурси сприяють розвитку певних галузей, як то електронна промисловість в Кореї, телекомунікації у Фінляндії (Nokia є яскравим прикладом), а також деякі інвестиції в інформаційні та телекомунікаційні технології в Чехії та Угорщини.

Автор зазначає, що оцінюючи роль освіти в інноваційному процесі розвитку аграрного сектору національної економіки, слід визначити, що, з одного боку, освіта дійсно надає технічні знання та навички підприємцям та іншим зацікавленим особам, пов'язаним з процесом інновацій та економічним зростанням. З іншого боку, освіта може стимулювати креативність і таким чином спростити процес пристосування інновацій до вимог реального життя. Разом з тим тут криється небезпека - освіта може одночасно позбавляти креативності, заганняючи індивідуума в певні рамки мислення, позбавляючи його здатності нестандартно мислити.

К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю, в свою чергу, назвали фактором інноваційного шляху розвитку економіки великі компанії, наголошуючи на тому, що новітні технології, як правило, вимагають використання: а) великого капіталу, б) великих ринків, в) комплексного, централізованого і строго інтегрованого ринку, г) багатих і надійних джерел сировини. Іншими словами, тільки великі компанії можуть забезпечити технічний прорив, так як володіють достатньою ресурсною базою, в той час як малому бізнесу це не під силу [3, С. 6].

Цією ж теорії дотримуються і М. Гяратана, С. Торріс і А. Пагано. Вони засновують свої погляди на практиці Ірландії, де прихід - транснаціональних ТТ компаній передував зростанню інноваційного сектора економіки.

Однак крім цього фактора дослідники виділили ще три:

- надлишок висококваліфікованих кадрів;
- міжнародні зв'язки,
- внутрішній попит.

Дане твердження суперечить теорії І. Шумпетера, що віддає головну роль малому підприємству як основному чиннику інноваційного розвитку. Однак і сам основоположник теорії інноваційного розвитку визнавав в пізні роки, що роль незалежного підприємця в інноваційному процесі ставала все менш значущою в силу витіснення його великими компаніями, які здійснюють дослідження і розробки на постійній основі і доводячи цей процес до бюрократично вивіреного [1].

Висновки.

Аналізуючи зростання числа наукомістких виробництв за останні десятиліття, автором сформульовано висновок, що наука з кожним століттям набуває все більш важливу роль в економіці, і вже не тільки рівень розвитку держави впливає на науку, а саме ступінь розвиненості науки задає швидкість прогресу країни. У сучасному виробництві інновація як результат наукової діяльності починає відігравати особливу роль. І тут важлива взаємодія науки, держави і бізнесу, коли держава підтримує бізнес усіма законними шляхами, при цьому чітко усвідомлюючи відмінності в інноваціях.

Економічні нововведення знаходять вираження у використанні більш ефективних форм організації, спеціалізації, кооперування, концентрації, диверсифікації виробництва, методів організації праці, нових фінансово-кредитних інститутів та інструментів, видів цінних паперів, управління економічними процесами, прогнозування їх динаміки та змін кон'юнктури та тощо.

Нами виділено особливу роль у інноваційному процесі розвитку аграрного сектору національної економіки для суб'єкта інновацій. Оскільки будь-яке нововведення вимагає певних зусиль і витрат на свою реалізацію, серед них виділяють державно-правову інновацію. Державно-правова інновація вводиться за допомогою відповідних державних інститутів, наприклад парламенту, виборних органів та тощо. В той час як національна економіка вимагає використання фінансових інститутів - банків, кредитних організацій, пенсійних фондів, страхових компаній та венчурних фондів.

Література.

1. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18.10.2005 р. № 2982- IV. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
2. Борщ А. Г. Бюджетна підтримка аграрного сектору в умовах трансформаційних процесів в економіці України / А. Г. Борщ // Економіка АПК. – 2009. – № 2. – С. 111–116.
3. Дем'яненко М. Я. Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва / М. Я. Дем'яненко, Ф. В. Іваніна // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 3–9.

4. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року // Економіка АПК. – 2007. – № 11. – С. 3–50.

5. Кобуга І. В. Політика державної підтримки сільського господарства країн-членів СОТ / І. В. Кобуга // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С. 132–136.

6. Малий І. Й. Про романтизацію приватної власності на землю і кризу аграрного сектора / І. Й. Малий // Економічна теорія. – 2008. – № 3. – С. 11–20.